

УДК 519.5:330.332

КАЗАРЄЗОВ А.Я., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

Казарєзов Анатолій Якович – д.т.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії і економетрики Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили.

Економічний вимір впливу України на геополітичний простір

У статті здійснена спроба кількісної оцінки впливу України на геополітичне оточення в частині визначення дії тих чи інших факторів. Надано рекомендації щодо створення комплексної моделі оцінки ступеня впливу держави на зовнішнє оточення. Наведено пропозиції з урахування зміни впливу держави на геополітичне оточення у часі.

An attempt to estimate an influence of Ukraine on geopolitical surroundings is carried out in the article. The effects provided by basic factors are examined. Recommendations on complex model of estimation of the state influence on external surroundings are given. Suggestions concerning the accounting of changes in degree of country influence on external surroundings are resulted.

Розуміючи під геополітикою головним чином зовнішню політику держави, яка визначається географічними факторами (розташуванням, природними ресурсами, кліматичними умовами та інше) [1], слід зазначити, що для незалежної України геополітичний фактор є дуже важливим як з політичної, так і з економічної точок зору.

Починаючи зі спогадів про Україну у XII ст. [2], слід враховувати, що на території сучасної України існувало постійне населення, яке фактично і надало основу існуючій зараз державі. Це населення мешкало на перетині багатьох міграційних та економічних шляхів. Досить згадати, наприклад, Шовковий шлях або розповсюдження грецького населення на півдні сучасної України.

З Індії до Середземномор'я з кінця першого тисячоліття до нашої ери вивозили велику кількість бавовняних тканин, до Римської імперії, окрім тканин, також велику кількість індійської сталі, цукру та зерна. Згідно з римськими джерелами інформації товарообіг складав на рік з Індією близько 50 мільйонів сестерцій [3]. Рух товарів та грошовий потік частково здійснювались територією сучасної України.

У другому столітті нашої ери частина території сучасної України належала Римській імперії, кордони якої охоплювали Понт Євксийський (сучасне Чорне море). До складу римської провінції Нижня Мезія було включено і деякі грецькі міста Північного Причорномор'я, такі як Тір та Ольвія.

Пожвавлення економічного розвитку Північного Причорномор'я обумовлювалось багатьма чинниками, головними з котрих були у тому числі і торгівельні маршрути Римської імперії з Індією та Китаєм, а також невеликий позичковий відсоток (шість відсотків річних), що був директивно встановлений у центральних провінціях, але значно більший за межами Італії [4]. Знайдені величезні скарби римських грошей є свідками потужної торгівлі на теренах сучасної України. Наявність також і дрібних монет дозволяє стверджувати про поживлення роздрібного товарообігу. Торгівельний шлях Римської імперії з Дунайської провінції у Малу Азію проходив по Північному Причорномор'ю. Одночасно здійснювалась торгівля і з оточуючим населенням місцевих територій [5].

У наші часи розташування України визначає її роль як світової транзитної держави. Поки

існують торгівля та транзит, існує і можливість економічної взаємодії між країнами. Зовнішня політика, яку проводить незалежна держава, потребує кількісної оцінки економічної можливості її впливу на зовнішнє оточення. Бажано мати також кількісну оцінку економічної можливості інших держав у свою чергу впливати на незалежну державу, що досліджується [6].

Так, наприклад, Україною здійснюється транзит 80% газу, що Росія реалізує у Європі. На нафту та газ, що Росія транспортує за допомогою українських комунікацій, припадає 85% валютної виручки від їх продажу [7]. У свою чергу Росія надає аналогічну послугу Україні. Це створює умови для взаємного впливу однієї країни на іншу. Росія, яка є найближчою і потужною сусідкою України, не зуміла скористатися наявними важелями економічного впливу на партнерів по Співдружності незалежних держав. В. Путін у своєму виступі на Раді безпеки Російської Федерації від 19 червня 2004 року казав: “Мы находимся перед альтернативой: либо мы добьемся качественного укрепления СНГ, создадим на его базе реально работающую структуру, либо нас неизбежно ждет размывание этого геополитического пространства” [8].

Перш ніж користуватися тими чи іншими важелями економічного впливу на партнерів по геополітичному простору, необхідно по можливості кількісно оцінити ступінь економічного впливу однієї держави на іншу.

$$W_{1-2} = \sum_{i=1}^n (K_i) + \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{T_j} (Q_{12})_{ij}, \quad (1)$$

де: K_i – грошова маса, яка необхідна для впровадження альтернативного джерела постачання “i”-го товару чи послуги до другої держави від інших незалежних постачальників, окрім першої держави;

T_j – час, який потрібен для впровадження альтернативного джерела постачання “i”-го товару чи послуги до другої держави;

n – кількість товарних груп та послуг, які надає перша держава другій державі, але може припинити надавати під впливом першої держави;

$$W_{1-2} = \sum_{i=1}^n (K_i) + \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{T_j} (Q_{12})_{ij} + \sum_{l=1}^1 A_f \cdot (K_{i3}) + \sum_{l=1}^1 \sum_{i=1}^m A_f \cdot \sum_{i=1}^{T_{j3}} (Q_{32})_{ij}, \quad (2)$$

де: K_{i3} – грошова маса, яка необхідна для впровадження альтернативного джерела постачання “i”-го товару чи послуги до другої держави від інших незалежних постачальників, окрім першої держави та третіх держав, залежних від першої;

T_{j3} – час, який потрібен для впровадження альтернативного джерела постачання “i”-го товару чи послуги до другої держави від інших незалежних постачальників, окрім першої держави та третіх держав, залежних від першої;

Головна мета цієї роботи – запропонувати схему кількісної оцінки економічного впливу однієї держави на іншу.

Розглянемо першу державу, яка надає другій певний обсяг послуг або купує у неї товарів на суму Q_{12} . У свою чергу інша держава надає першій обсяг послуг або купує у неї товарів на суму Q_{21} . Припустимо, що обидві держави діють як монополісти. Отже, економічний тиск першої держави на другу дорівнює $P_{12} = Q_{12} - Q_{21}$. Зворотний тиск відповідно складає $P_{21} = Q_{21} - Q_{12}$.

Щоб позбутися монопольного тиску з боку інших держав, незалежній державі необхідно мати можливість отримувати товари чи послуги з іншого джерела. Для використання іншого джерела постачання товарів чи послуг у більшості випадків необхідні два ресурси – час та гроші. Коли держава почне використовувати інше джерело постачання товарів чи послуг, то витративши гроші, які позначимо K , та через період T , вона повністю позбавиться монопольного впливу іншої держави. Чим ближче час T і, відповідно, більше витрачено грошей з суми K , тим меншим стає вплив на незалежну державу.

Позначимо кількісну оцінку економічного впливу першої держави на другу через W_{1-2} , тоді з урахуванням кількості товарних груп та послуг, що надає перша держава другій, кількісний критерій безпосереднього впливу може бути обчислений за формулою:

$(Q_{12})_{ij}$ – ринкова вартість “i”-го товару чи послуги у “j”-му році, яку надає перша держава другій державі.

Для комплексної кількісної оцінки економічного впливу першої держави на другу необхідно врахувати вплив третіх держав на другу державу, якщо вони у свою чергу знаходяться під впливом першої держави. Кількісний критерій комплексного впливу може бути обчислений за формулою:

m – кількість товарних груп та послуг, які надає “i”-та з третіх держав другій державі;

l – кількість третіх держав, залежних від першої, що надають товари чи послуги до другої держави, але можуть припинити надавати під впливом першої держави.

$(Q_{32})_{ij}$ – ринкова вартість i-го товару чи послуги у j-му році, яку надає третя держава другій державі;

A_f – коефіцієнт впливу першої держави на f -ту з третіх держав, що надає товари чи послуги до другої держави.

Коефіцієнт впливу першої держави на f -ту з третіх держав може бути розрахований за допомогою формул, що подібні формулі (1):

$$A_f = \frac{W_{1-3f}}{(W_{1-3f} + W_{3f-1})},$$

$$W_{1-3f} = \sum_{i=1}^{n(1-3f)} (K_i) + \sum_{i=1}^{n(1-3f)} \sum_{j=1}^{T_j} (Q_{13})_{ij},$$

$$W_{3f-1} = \sum_{i=1}^{n(3f-1)} (K_i) + \sum_{i=1}^{n(3f-1)} \sum_{j=1}^{T_j} (Q_{31})_{ij},$$
(3)

де: W_{1-3f} – кількісний критерій комплексного впливу першої держави на “ f ” – ту з третіх держав, що надає товари чи послуги до другої держави;

W_{3f-1} – кількісний критерій комплексного впливу “ f ”-ої третьої держави на першу державу, що надає товари чи послуги до другої держави.

При розрахунку критерію кількісної оцінки економічного впливу однієї держави на іншу для майбутніх періодів використовується фор-

мула, у якій підсумок за часом здійснюється починаючи з прогнозного року, однак підсумок грошових мас, які необхідні для використання альтернативних джерел постачання товарів та послуг, у запропонованому критерії не залежить від часу і враховується повним значенням.

Коефіцієнт безпосереднього впливу першої держави на другу державу може бути розрахований за допомогою формули, що подібна до формули (3):

$$A_{1-2} = \frac{W_{1-2}}{(W_{1-2} + W_{2-1})},$$
(4)

де: W_{1-2} – кількісний критерій безпосереднього впливу першої держави на другу державу;

W_{2-1} – кількісний критерій безпосереднього впливу другої держави на першу державу.

Коефіцієнт комплексного впливу першої держави на другу державу може бути розрахований за допомогою формули, яка схожа до формули (4):

$$Ak_{1-2} = \frac{Wk_{1-2}}{(Wk_{1-2} - Wk_{2-1})},$$
(5)

де: Wk_{1-2} – кількісний критерій комплексного впливу першої держави на другу державу;

Wk_{2-1} – кількісний критерій комплексного впливу другої держави на першу державу.

Якщо значення коефіцієнту комплексного впливу знаходиться у межах $0 \div 0.2$, так це означає, що одна держава майже повністю залежна від іншої, а інша навпаки є залежною від сусіда по геополітичному простору. При значенні коефіцієнту комплексного впливу $0.2 \div 0.45$ можна стверджувати, що одна держава значно більш впливова на сусіда по геополітичному простору ніж інша на неї. Значення коефіцієнту у межах $0.45 \div 0.55$ дозволяє стверджувати, що держави приблизно однаково впливають одне на одного.

Таким чином, отримана послідовність дій з метою комплексної кількісної оцінки економічного впливу однієї державою на іншу державу.

До недоліків запропонованої методики оцінки слід віднести відсутність строгого доведення запропонованого критерію кількісної оцінки економічного впливу однієї держави на іншу. Однак слід прийняти до уваги придатність та апробацію запропонованого критерію до оцінки стосунків на ринку товарів та послуг між підприємствами.

У формулах для розрахунку критерію кількісної оцінки економічного впливу однієї держави на іншу відсутнє дисконтування грошових потоків. За умов значних грошових потоків та невеликого часу переходу на альтернативне джерело постачання товарів чи послуг у більшості випадків необхідність в дисконтуванні грошових потоків відсутня. Окрім того прийоми дисконтування грошових потоків достатньо чітко розроблені і не викликають складнощів, однак їх введення у критерій суттєво ускладнює

формули з точки зору методології кількісної оцінки економічного впливу однієї держави на іншу [9].

Значення грошових потоків Q_{12} та Q_{32} змінюється у часі і за умов наявності надійних

прогнозів можуть бути використанні відповідні прогнозні значення.

Врахування ймовірних ризиків також не викликає принципових складнощів і у цій роботі не розглядається [10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Толковый словарь русского языка под редакцией Д.Н.Ушакова. – М.: Ин-т рус. яз., 1940. – 848 с.
2. Мотренко В.Г., Когонашвили К.К. Краткий справочник по истории. – К.: Рад. Школа, 1983. – 296 с.
3. История стран Азии и Африки в средние века. Часть 1. – М.: Издательство МГУ, 1987. – 320 с.
4. История Древнего Рима / Под ред. В.И.Кузищина. – М.: Высш. Школа, 1981. – 336 с.
5. Карышевский П.О. Монеты Ольвии. Очерк денежного обращения Северо-Западного Причерноморья в античную эпоху. – К.: Наукова думка, 1988. – 168 с.
6. Крыжицкий С.Д., Лейпунская Н.А. Ольвия – память тысячелетий: Очерк. – Одесса: Маяк, 1982. – 118 с.
7. Соубел Р. Автомобильные войны: Пер. с англ. / Общ. Ред. Ю.Н.Карпова. – М.: Прогресс, 1988. – 336 с.
8. Годин Ю. Геополитическая роль внешней торговли энергоресурсами для России // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 1. – С. 95-102.
9. Федулова Н. Россия – СНГ: Время собирать камни / Мировая экономика и международные отношения, 2006. – № 1. – С. 104-111.
10. Четыркин Е.М. Финансовый анализ производственных инвестиций. – М.: Дело, 1998. – 256 с.
11. Коммерческая оценка инвестиций / Под ред. Есипова В.Е. – СПб.: Питер, 2003. – 432 с.